

DE WATERGENTIAAN

Er zijn in Nederland drie soorten waterplanten die vrijwel iedereen kent. Ze drijven op de oppervlakte van stilstaand of langzaam stromend water en hebben opvallend mooie bloemen. Het zijn de Waterlelie, de Gele plomp en de Watergentiaan. De laatstgenoemde soort bekijken we in dit artikel. De Latijnse naam is mooi en verwijst naar waternymfen: *Nymphoides peltata*.

Het is een overblijvende plant met alleen drijvende bladeren. Het blad is hartvormig, net als van de Waterlelie, maar slechts 5 tot 10 centimeter groot. De bovenkant is groen en de onderkant vaak wat paarsachtig. Onder water bestaat een Watergentiaan uit een enorme wirwar van stengels, die vooral in ondiep water over de grond kruipen. Eén plant kan zo een oppervlakte van tientallen vierkante meters beslaan. Eénmaal bij de oppervlakte van het water gekomen, vertakt elke stengel zich in een groot aantal stelen, met elk een drijfblad of een bloemknop. De bloemknoppen komen gebogen aan de oppervlakte. Vlak voor de bloei strekken de bloeistengels zich en worden de bloemen boven water uit getild. Ze zijn prachtig diep geel met dunne franjes langs de randen. Wat in de vaak massaal bloeiende velden Watergentiaan niet opvalt, is dat elke afzonderlijke bloem maar één dag bloeit en dezelfde avond alweer verwelkt. Binnen die ene dag moet een bloem voldoende insecten hebben gelokt voor de bestuiving. De nectar zit diep in de bloemen verstopt, wat betekent dat alleen insecten met een wat langere tong erbij kunnen. Hommels, bijen en sommige zweefvliegen bijvoorbeeld. Zij komen daarbij niet alleen af op de gele kleur van de bloemen, maar ook op een kleurpatroon dat wij mensen niet eens kunnen zien. De bloemen weerkaatsen het ultraviolette deel van het zonlicht terug, wat voor insecten een herkenbaar kleurpatroon oplevert: de wegwijzer naar de nectar.

Als een bloem bevrucht is, ontwikkelt hij zich onder water tot een platte bruine

Watergentiaan (Nymphoides peltata) in knop

vrucht met kleine stekeltjes langs de rand. De vruchten of zaden kunnen maandenlang blijven drijven tot ze door de omstandigheden onder water geduwd worden en wortel gaan schieten. De stekeltjes zijn handig voor de verspreiding van de soort: daarmee kunnen ze blijven hangen aan de veren van watervogels. Op deze manier kunnen vogels het zaad over grote afstanden verspreiden naar nieuwe gebieden.

Nederland ligt aan de noordwest-rand van het verspreidingsgebied, dat bestaat uit de gematigde zone van Europa en Azië. Normaliter komt een plantensoort aan de rand van zijn natuurlijke verspreidingsgebied maar heel weinig voor. Dat geldt voor de Watergentiaan echter niet; binnen Nederland komt deze soort massaal voor in de ondiepe voedselrijke wateren langs de grote rivieren en in laagveen-gebieden. In zandgebieden komt de soort ook wel voor, zoals bijvoorbeeld aan de binnenduinrand en in intensief geschoonde watergangen; op de Wadden en de Zeeuwse eilanden ontbreekt hij geheel. Het lijkt erop dat Watergentiaan zich goed kan ontwikkelen bij een sliblaagje op de bodem, dat niet te dik is, of af en toe wordt weggespoeld. Dat laatste gebeurt langs de grote rivieren bij overstromingen en in de oevers van plassen kan dat door wind en golfslag gebeuren. Als deze dynamiek om wat voor reden dan ook afneemt, zal de Watergentiaan langzaam verdwijnen en plaats maken voor andere planten, waarbij het open water langzamerhand dichtgroeit tot moeras met riet en biezen.

Er zijn nog andere dieren die van de Watergentiaan houden. Er zijn bijvoorbeeld insecten die op de wortels van de plant leven: ze kunnen daar adem halen door zuurstof te onttrekken aan de zuurstofkanalen die door deze plant lopen. Voor bodemkundigen en terreinbeheerders in veengebieden heeft Watergentiaan ook een belangrijke waarde, namelijk als milieu-indicator. Daar wijst de aanwezigheid van de soort op ondiepe kleilagen in het veen. Al met al is het bijzondere waterplant, die nu eens niet alleen in natuurgebieden groeit, maar overal te vinden is. Hij bloeit de hele zomer en is een lust voor het oog. De bekende biologie onderwijzer Thijsse schreef eens dat de Watergentiaan ook heel goed als kamerplant te houden is, zelf heb ik dat echter nog niet uitgetoetst.

*Maarten Zonderwijk,
Deventer*